

Un temple d'Afrodita al cap Norfeu?

Els autors clàssics van escriure sobre un temple grec dedicat primer a Afrodita i, després, a la Venus romana, que estaria situat on el Pirineu es troba amb el Mediterrani. Tot i que els arqueòlegs, durant anys, l'han intentat localitzar, no n'han descobert cap indici. És per això que diversos indrets competeixen per ser el lloc on suposadament s'ubicava. Aquest article en proposa encara una altra localització.

Text > **RAMON PRIOR I TIÓ**, informàtic i aficionat a la geografia i a la microhistòria

Els escriptors i geògrafs Estrabó, Plini el Vell i Ptolemeu, que van viure entre els segles I aC i II dC, van deixar escrit que on acaba la serralada dels Pirineus i comença el mar Mediterrani hi havia un antic santuari dedicat a la deessa Afrodita Pirene. Se'l coneixia, entre altres noms, com a *Afrodísium*, i havia estat construït feia molts anys pels grecs. Posteriorment, va ser reconvertit pels romans en el temple de Venus Pirene i, aparentment, també va servir de fita fronterera entre les províncies de la Hispània Tarraconense i la Gàl·lia Narbonense.

Altres autors com Aviè, Marcià d'Heraclea i Pomponi Mela també ho van esmentar, però sense concretar gaire. Cadascun donava indicacions per determinar el lloc on estava ubicat el temple, però són tan imprecises i a voltes tan contradictòries que els historiadors i arqueòlegs moderns han tingut veritables problemes a l'hora de situar-lo

en un indret o un altre. És per això que, després de nombrosos debats, avui dia encara no han arribat a una entesa. A l'edat mitjana es van dibuixar mapes seguint les explicacions dels clàssics, però amb resultats igualment ambigus.

Dels textos s'extreu que el monument era conegut indistintament com a *Afrodísium* o *Veneris Templum*, i també com el temple d'*Afrodita Pirene*, *Pyrenaica Venus* o *Venus Pyrenaea*. Depenent de qui escriu sobre el tema, s'ubicava «sobre un dels promontoris dels Pirineus»; «després d'un riu anomenat Tícer, a l'altre cantó del turó, a quaranta milles»; «després de Rhode, cap al septentrió», o «des del promontori dels Pirineus fins a un dels seus caps, atrapant el nostre mar». Respecte als rius que hi desembocaven a prop, citaven *Anystus*, *Alba*, *Clodianum*, *Sambruca* i *Tícer*, amb mínimes variacions. Es referien als actuals rius Ter, Fluvià i Muga, però tampoc hi ha un consens sobre quin era cadascun.

Afrodita era la deessa grega de l'amor i la bellesa, però també era protectora de la navegació, per la qual cosa era un motiu habitual d'adoració entre els mariners. Desenes de temples van ser bastits en nom seu, molts dels quals en llocs costaners, tant a Grècia com a les seves colònies arreu de la Mediterrània. Aquest n'era un.

Per tant, com que no hi ha acord entre els historiadors, diversos indrets competeixen per ser la ubicació real del temple. De sud a nord s'han postulat, amb més o menys fortuna, el lloc on s'ubica l'actual far del cap de Creus, el castell de Verdura, el monestir de Sant Pere de Rodes, el cap de Biarra i el fortí anomenat *Reducte del Fanal* (que és el que té més probabilitat de ser-ho), a Portvendres (és a dir, 'Port de Venus', que prové de *Portus Veneris*), i el fort de Sant Elm, a Cotlliure. S'ha parlat també del poblet de Sant Martí d'Empúries i, fins i tot, d'algun paratge proper a la fortalesa de Salses, molt més al nord.

>> El temple de Venus segons diferents interpretacions del llibre *Geographica* de Ptolemeu. (Foto: IGN)

>> Situació del cap Norfeu, al cap de Creus. (Foto: VISSIR3)

Com que el temple ja no existeix i la darrera referència que se'n té data del segle II dC, les restes haurien d'estar, amb tota seguretat, sota els fonaments de les construccions que amb el temps es van aixecar al mateix lloc. Però en les nombroses prospeccions arqueològiques que s'han fet (on ha estat possible) no ha aparegut res de destacable, cosa que encara porta a més confusió.

Els grecs que van arribar per mar al litoral de l'Empordà, cap al segle VI aC, provenien de la colònia de Marsella (Massilia) i eren mercaders, però també mariners. Cal considerar, per tant, que un cop establerts primerament a l'illot on ara hi ha Sant Martí d'Empúries (Emporion) i, posteriorment, a Roses (Rhode), degueren pensar en una ubicació pròxima al mar, sobre un penyal, per aixecar-hi un edifici religiós, com tenien per costum. Aquest temple, doncs, donaria la benvinguda i desitjaria sort i ventura als navegants arribats a aquestes terres. En conseqüència, s'hauria de veure des del mar i, per tant, hi hauria d'estar a prop, com és el cas d'altres temples marítims de la Grècia originària. En són alguns exemples similars el santuari d'Afrodita de Corint, que va ser destruït pels cristians; el de Posidó del cap Súnion, a prop d'Atenes; el d'Afrodita de Cnidos, que ara pertany a Turquia, i el de Venus de Porto Venere, al golf de Gènova. No s'ha de desestimar, però, l'opinió d'alguns investigadors que expliquen que el podrien haver construït sobre un temple més antic dels ibers indigets que ja s'havien establert en aquestes terres.

Hem de saber que el tipus de navegació que utilitzaven normalment els an-

tics grecs era costanera o de cabotatge. Per precaució, no s'allunyaven gaire de la costa. Això feia que, venint del nord i abans d'arribar a les tranquil·les aigües del golf de Roses, haguessin de travessar amb èxit el darrer impediment. Es tractava del perillós cap de Creus, un abrupte accident geogràfic amb nombroses lloses i esculls que, en cas de llevantada, feia molt complicat el trànsit marí en aquell tram de costa. Un gran nombre de vestigis de vaixells naufragats de totes les èpoques ho confirmen.

Proposta d'una altra ubicació

El temple hauria d'estar situat, venint del nord i un cop passat el cap de Creus, en un lloc ja sense perill, on s'albirés el golf de Roses i on es pogués agrair la intervenció dels déus per la travessia satisfactòria. A més, hauria de ser un lloc d'amarratge fàcil per poder-hi accedir i presentar ofrenes abans d'emprendre el llarg camí de tornada.

A partir d'aquestes condicions, la ubicació que proposo és diferent de qualsevol de les que s'han considerat fins ara. Es tracta del cap Norfeu, una península estreta situada al sud del cap de Creus i allevant de la vila de Roses. Segons la meua hipòtesi, el temple de Venus es va aixecar aquí. I, més concretament, al turó conegut actualment amb el nom de puig d'en Mamet, al bell mig de la península, que té una superfície adient per encabir una construcció.

Els arguments

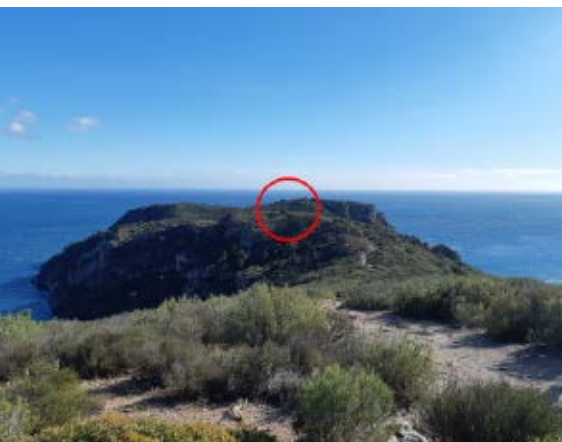
A finals del segle IV aC, els focs, els grecs de Marsella, van fundar la ciutat de Roses (Rhode) i li van donar el nom de Rhodos, que significa 'rosa'. Després van crear una seca per encunyar mo-

>> Dracma de Roses, amb una figura femenina i un trident a l'anvers i una rosa al revers. (Foto: MNAC)

>> El motlle d'argila cuita trobat a Roses i el buidatge en guix. (Foto: MAC)

>> El puig d'en Mamet (encerclat), des de la torre de Norfeu. (Foto: RAMON PRIOR)

nedes, les dracmes. A les excavacions del petit barri hel·lenístic de Roses se'n van trobar unes quantes. Al revers d'algunes hi ha el símbol distintiu de la ciutat, que és una rosa vista per sota, i, a l'anvers, hi sol haver la llegenda (ΡΟΔΗΤΩΝ o *Rodeton*, 'dels de Roses') i un cap femení. Per analogia amb altres monedes gregues del mateix període, s'ha suposat que es tractava d'Aretusa o potser de Persèfone. La nimfa Aretusa se solia representar quasi sempre amb figures de dofins, i la deessa Persèfone, amb espigues. En canvi, a les dracmes de Roses no apareixen cap d'aquestes dues siluetes. El que es mostra gravat en algunes monedes és el di-

buix d'un petit trident. Això ens porta a especular, com sostenen també alguns historiadors, que la imatge que hi apareix podria ser la de la deessa Afrodita. Segons la mitologia grega, va tenir relacions amoroses amb Posidó, el déu del mar, que tenia el trident com a símbol. Si el temple d'Afrodita estava a prop de Roses, seria lògic que, per prestigi per a la ciutat, les seves monedes portessin la imatge d'aquesta deessa.

Al mateix barri hel·lenístic també es va desenterrar un petit motlle fet d'argila cuita en forma de bust de dona, que porta al cap una corona oberta de tipus *stephanos*; un privilegi que només tenien les deesses. El motlle servia per fabricar massivament figuretes de terracota per fer ofrenes religioses, que aleshores eren molt populars. El Museu d'Arqueologia de Catalunya explica que va ser confeccionat probablement a Tàrent, una colònia espartana de Sicília. Hi hauria la possibilitat que un taller de Roses produís i distribuís aquestes estatuetes per als oferents del temple d'Afrodita, que devia ser a prop. Simptomàticament, hi ha un camí antiquíssim que es dirigeix de Roses directament al cap Norfeu, i que es coneix encara avui com el camí dels Grecs.

En el barranc del rec de la Galera o rec de la Calç, a dos-cents metres a llevant del puig d'en Mamet, es van trobar restes de ceràmica d'època clàssica i

estructures de forma indefinida. Sabem que en els temples grecs i romans hi havia uns sacerdots que tenien cura dels edificis i vetllaven per la divinitat a què estaven dedicats. Per tant, en aquest lloc hi podria haver hagut un assentament de població, així com a la veïna cala Jóncols, on es va descobrir un altre jaciment d'època romana.

L'any 976, Gausfred, un dels primers comtes d'Empúries i Rosselló, va fer donació al monestir de Santa Maria de Roses, que s'havia fundat feia ben poc, de la porció de muntanya més propera a Roses. En un document de donació es detallen els límits de les terres que s'entreguen. En relació amb la part que ens interessa, la del mar, cita el litoral que va de cala Jóncols fins al cap Morell, l'actual punta de la Poncella, però per alguna raó el separa en dos trams, que, a més, són contigus. Diu, exactament: «[...] de parte orientis recensitus est ex ipso port cuius nuncupatur Ionculs usque in ipso capud Nofeu, et de meridie recensitus est ex ipso capud Moirel»; és a dir, 'per la banda de llevant, el límit va des del port anomenat *de Jóncols* fins al cap Norfeu, i de migdia, el límit és des del cap Norfeu fins al cap Morell'.

Aparentment, no hi ha cap motiu per separar en dos trossos un territori que és un de sol, i, a més, pot portar a confusió. Es podria haver citat, més encertadament, la punta Falconera, que fa clarament de divisòria entre la costa de llevant i el migdia, però no es va fer. Per tant, és possible que quan el comte Gausfred va signar el document de cessió encara es tingués present el cap Norfeu com el que va significar durant l'època romana, quan el temple hauria pogut servir de límit entre dues províncies. Per això es podria haver volgut reflectir en el document.

En els segles XII i XIII, els geògrafs àrabs Yaqt, Abu-l-Fida i Al-Idrissi parlen d'un lloc al final del Pirineu conegut com a *Haykal al-Zuhara* o *Haykal al-Zahra*. Tradicionalment, s'ha considerat que feia referència al temple de Venus, però s'ha transcrit com «el lloc del culte de la flor» (sic). Altrament, el terme *haykal* pot significar també 'escultura' o 'estàtua'. *Zahra* es refereix, efectivament, a 'flor', però la paraula àrab per al color rosa és *zahri*, de fonètica molt semblant. Els musulmans van ocupar Roses uns setanta anys durant el segle VIII dC, de manera que és lògic

>> Plànol del setge de Cadaqués de 1655 del cavaller Beaulieu, editat el 1660. (Foto: GALICA)

>> Exterior de la cova de les Ermites, al cap Norfeu. (Foto: RAMON PRIOR)

que tinguessin prou coneixements del lloc. Per tant, probablement van traduir literalment el color que evoca el nom de la ciutat de Roses (el rosa) en àrab (*zahrī*) per denominar el temple, *Haykal al Zhari* ('estàtua de rosa'), del qual encara haurien pogut veure les ruïnes.

Cap a l'any 1300, un membre dels Vilamarí, una poderosa nissaga empordanesa d'eclesiàstics i mariners al servei de la Corona catalanoaragonesa, es va apropiari del castell de la Guardiola. Aquest castellot, que era desconegut fins fa poc i del qual es té molt poca informació, està on comença pròpiament el cap Norfeu i formava part d'una quadra o demarcació medieval que incloïa tot el Norfeu. Per aconseguir-lo, va rebre l'ajuda d'uns cavallers de la nissaga dels Aranyó, de Castelló d'Empúries. Sembla que tant els Vilamarí com els Aranyó van estar relacionats amb els monjos de l'orde del Temple, en la dramàtica etapa final d'aquest orde, sobretot els bisbes Bernat de Vilamarí de Girona i Guillem d'Aranyó de Lleida. El primer va morir el 1311 a Viena del Delfinat, a França, en un concili on es va tractar la qüestió dels templers, defensats fins al darrer moment la innocència de l'orde abans que fos violentament dissolt. El segon va ser, també en el darrer període de l'orde, confessor particular i conseller de Jaume II, el rei que va manar interrogar els templers. Respecte al nom del castell, sabem que a l'edat mitjana el substantiu *guardiola* solia indicar la presència d'un lloc de guaita o de

vigilància. Però, en aquest cas, més que vigilar el territori, la seva missió podria ser guardar o custodiar alguna cosa. Si era així, què protegia?

El 1599 es va construir la torre de Norfeu o del Rei. Es tracta d'una torre de guaita i defensa contra pirates que està al cim més alt del cap. Actualment, està escapçada per la base del primer pis, perquè en el segle XVII els francesos la van fer volar i després un llamp la va rematar. El material del qual està feta no és la llicorella local, com la resta de petites construccions que hi ha escampades pel Norfeu, sinó pedres de diverses mides i grans carreus sense treballar. Hi ha moltes possibilitats

que, per pur pragmatisme, s'haguessin utilitzat els darrers enderrocs de l'edifici del temple de Venus, que devia estar només a tres-cents metres de distància i al qual podrien accedir fàcilment.

El 1660 es va publicar a França un mapa per commemorar el setge i l'ocupació posterior de Cadaqués l'any 1655 per part de les tropes franceses, emmarcats en els conflictes armats durant la Guerra dels Segadors (1640-1659). L'autor, l'enginyer militar francès Sébastien de Beaulieu, va dibuixar també la costa propera a Cadaqués, amb la particularitat que assenyala la punta Falconera com la fi del Pirineu («fin des Monts Pirenées»). Beaulieu és considerat el creador de la topografia militar i estava ben documentat, però, tot i que el plànol de la vila de Cadaqués és prou correcte, el dibuix de l'entorn no ho és gens. Els plànols de Beaulieu també

tenien una dimensió política i mediàtica; malauradament no es coneixen les referències que va utilitzar. De quines informacions disposava per indicar aquest lloc com l'acabament del Pirineu? La majoria de plànols francesos de la mateixa època segueixen el mateix patró. La punta Falconera, anomenada *Cap Folio* al mapa, està a molt poca distància del cap Norfeu.

La toponímia de la zona

L'onomàstica és una ciència complicada, i la toponímia no n'és una excepció. No és gens clar l'origen del nom *Norfeu*. El lingüista Coromines, a l'*Onomasticon*, va proposar que deriva del patronímic germànic *Alfhaid*. No ho va defensar amb gaire convicció, però de moment és l'únic raonament versemblant que existeix. Respecte al nom *Mamet*, no se sap d'on prové.

Mamet

Així, pel que fa al nom actual del turó on podria haver estat ubicat el temple, el puig d'en Mamet, es podria referir a un sant cristià, sant Mamet de Cesària. Ho raono.

Mamet va ser un màrtir cristià semi-legendari que va néixer en el segle IV a Cesària, a la Capadòcia, i que va ser martiritzat pels romans. Va morir de resultes de les ferides produïdes per un trident que li va obrir l'abdomen. Recordem ara el petit trident que apareix en algunes monedes gregues encunyades a Roses.

No deixa de ser curiós, però a Grècia hi ha diverses poblacions on hi ha haver temples dedicats a Afrodita que, amb l'arribada del cristianisme, van canviar

>> El temple de Serapis, a Empúries, poc després d'haver-se excavat, a principi del segle XX. (Foto: MAC)

l'antiga advocació per la de sant Mamet (*Agios Mamas* en grec). Hi ha l'exemple del poblet d'Afrodísia, a l'illa de Quios, i de la ciutat de Morphou, a Xipre, fundada pels espartans. Els dos llocs tenen avui una església consagrada a sant Mamet construïda sobre les restes d'un anterior santuari dedicat a Afrodita.

Proposem, doncs, que un cop derruït el temple i desapareguda, per tant, l'advocació a Venus, el lloc s'hauria pogut cristianitzar amb la construcció d'una ermita. Els materials utilitzats podrien haver estat les mateixes pedres del temple derruït i, curiosament, també es podria haver consagrat a sant Mamet. Si això fos així, el puig seria conegut com a *podio sancti Mameti* ('puig de sant Mamet'). Està documentat que a finals del segle VIII una ràtzia de sarraïns va devastar aquest territori i també l'ermita. En conseqüència, en haver-se arrasat l'edifici i haver-se perdut l'advocació al sant, el lloc es podria haver conegut simplement com a *podio Mameti* ('puig d'en Mamet'). No hi ha cap evidència d'aquesta edificació, però sabem que al Norfeu i a llocs propers hi vivien ermites des de feia temps. Un d'aquests llocs era una cova propera coneguda com la cova de les Ermites. El nom en plural apunta a l'existència d'altres ermites a la rodalia, avui desaparegudes.

Norfeu

Cal aclarir que el nom actual del cap Norfeu no és del tot adequat des d'un punt de vista històric. Segons sembla, en el segle passat uns escriptors empordanesos noucentistes van provocar el canvi del nom anterior, *Nofeu*, per un altre que consideraven més «grec», *Norfeu*, ja que els recordava el mite de l'heroi mitològic Orfeu. Es diu que creien que era molt més poètic que Afrodita hagués sucumbit aquí mateix a les melodies del músic Orfeu. I així va ser com va canviar la denominació antiga per una de consonàncies més «hel·lèniques», però sense cap base científica.

L'origen del nom de la ciutat xipriota abans esmentada, Morphou (*Μόρφου*),

deriva del patronímic *Afrodita Morpho*, que era un dels molts epítets que tenia Afrodita i que era venerada

Com que era una construcció molt primitiva, feta per mercaders i mariners, no es tractaria del característic temple grecoromà, sinó d'un edifici més senzill

principalment a Esparta. Per tant, una etimologia possible del terme *Norfeu-Nofeu*, sense cap evidència que ho validi, podria derivar d'aquest sobrenom de la deessa, *Morpho*.

Coromines mateix explica que el nom del cap de Creus prové d'una gran creu que, segons diuen, va reemplaçar un temple pagà de Venus Cytherea (aquest era un altre epítet de la deessa, que va donar nom a una màrtir cristiana, santa Quitèria, que, per cert, té dedicada una ermita molt a prop, a Cadaqués). Ho argumenta.

En el segle VIII aC, la ciutat-estat d'Esparta va establir una colònia a Tàrent, al sud d'Itàlia, on va construir un temple a Afrodita Areia. A Esparta compartia un edifici-santuari amb Afrodita Morpho, però el seu culte era portat per colons i mercenaris espartans arreu de la Mediterrània. Podria haver arribat a Empúries i a Roses, que havien estat fundades pels grecs focuus de Marsella? Els focuus i els espartans eren tradicionalment aliats i compartien el culte a Afrodita.

Amb els anys, el penyal o cap on estava construït el temple d'Afrodita Morpho i després Venus Morpho podria haver canviat de nom. Hi hauria la possibilitat que, ja en època cristiana, hagués desaparegut el nom de la deessa i hagués agafat el topònim *Caput Morfeo* ('cap de Morfo'), ja que *-eoleus* és un sufix llatí que en els adjectius indica pertinença. El terme *Morfeo*, per un procés de dissimilació, hauria canviat la consonant nasal inicial *ema* i s'hauria convertit, segles més tard, en temps del comte Gausfred, en la *ena* de *Nor-*

feo, *Norfeu*, *Nofeu* o *Nofeu*. Finalment, ja en el segle XX, es podria haver acabat anomenant definitivament *Norfeu*.

Hi ha altres exemples semblants d'assimilació d'una *ema* inicial a una *ena*, en la paraula grega *μέσπιλον* o *méspilun*, que va passar al llatí *mespilus* i després al català *nesprer*. El mot llatí *mattam* correspon al francès *natte* ('estora') i el *mappam* llatí es va convertir en el també francès *nappe* ('capa' o 'mantell').

Quan va desaparèixer el temple?

Pel que fa a la desaparició del temple, també en podríem donar una explicació. Roma, que controlava aquest territori, va començar a abraçar el cristianisme a partir de l'emperador Constantí I el Gran (274-337). Els successius governants romans van anar promulgant edictes contra el paganisme per fer esvaïr la memòria dels antics déus i dels seus centres de culte a tot l'Imperi. Conseqüentment, molts van ser cristianitzats, i d'altres, simplement, es van esborrar del mapa i del record del poble.

Fa pocs anys, es va trobar a les catacumbes de Siracusa, a Sicília, l'epitafi sense data d'un desconegut bisbe de Rotdon, d'Hispania, de nom *Ausenci* (*Auxentius*). La inscripció data dels segles IV-V i es va deduir que Rotdon era l'actual Roses, ja que es coneixia que la llegenda que apareixia a les monedes gregues encunyades a Roses era *Rodeton*. Tant és així que l'Església catòlica manté encara avui una seu titular amb el títol de bisbat de Rotdon. Aquest bis-

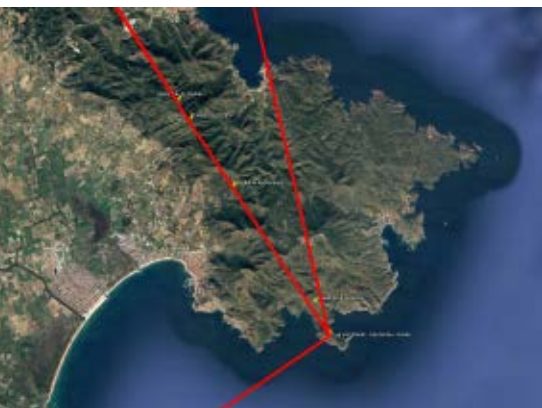
bat, però, no va tenir continuïtat, i el seu territori diocesà es podria haver incorporat al d'Empúries, amb el qual compartia frontera.

Com a conjectura final, es podria donar el cas que aquest bisbe fos el que va manar enderrocar l'antic temple? A falta total de notícies, qui sap si, en un excés de zel, hauria pogut voler donar una mostra de fermesa

envers la població local, encara majoritàriament pagana, i de visibilitat davant Roma per a un bisbat tan petit.

>> Cap de la deessa Afrodita datat del segle IV aC i trobat a Empúries. (Foto: MAC)

>> Un vèrtex de la figura de la Càbala sobre el cap Norfeu, extret del llibre *Les línies de Déu*. (Foto: GOOGLE EARTH)

Segons això, hauria estat ell, el bisbe Ausenci, qui l'hauria ordenat destruir, i no n'hauria quedat més rastre que un munt de pedres escampades. Els fets s'haurien produït entre els anys 315 i 392, quan es van promulgar les lleis contra els pagans, que coincideixen amb la teòrica existència del bisbat.

La probable fugida i mort del bisbe Ausenci a Sicília podria haver-se degut a una revolta interna de la població de la ciutat, produïda, entre altres raons, per la destrucció del temple, ja que a Roses, com a tot Hispània, la religió antiga encara tenia molts seguidors.

Com devia ser?

Atès que devia ser una construcció molt primitiva, feta per mercaders i mariners, és de suposar que no s'hauria tractat del característic temple grecoromà, sinó d'un edifici més senzill, fet amb pedra i marbre locals, i poc ostentós. Si l'obra hagués estat prou sòlida, és d'imaginar que durant el període de dominació romana, a part del canvi d'advocació d'Afrodita per Venus, l'edifici s'hauria mantingut amb pocs canvis. A Empúries es va descobrir la base d'un templet grec de la mateixa època, conegut com a temple M i dedicat al déu Serapis. El nostre santuari d'Afrodita s'hi podria assemblar.

Quant a l'accés al temple, és relativament còmode arribar al puig d'en Mamet per la part de terra, ja que no hi ha cap obstacle important. Pel costat del mar, les cales de la Pelosa, Canadell i Jóncols, a banda i banda del cap, serien totalment aptes per ancorar-hi embarcacions, que podrien servir tant per transportar el material de construcció

La ubicació proposada és diferent de qualsevol de les que s'han considerat fins ara

per al temple com per dur els donants d'ofrenes a la deessa posteriorment.

És de suposar que els elements de marbre que el temple hauria de tenir s'haurien obtingut de la pedrera del Lledó, prop de la punta Falconera, a l'altre cantó de cala Pelosa. Quan es va fer enderrocar, els marbres podrien haver estat transportats, reaprofitats i cristianitzats a Roses per prestigiar la nova església que s'hi construïa. De fet, fa pocs anys es van recuperar a Roses uns fragments d'una ara o mesa d'altar de marbre paleocristià, datada del segle v aC, molt semblant a una altra, d'origen romà, trobada a Empúries.

El puig d'en Mamet està dins l'Espai Natural de Protecció Especial del cap Norfeu, que està inclòs dins el Parc Natural del Cap de Creus. Això significa que està especialment protegit. Amb una prospecció visual del lloc, l'única que es pot fer, no es detecten en superfície vestigis de murs ni fonaments, ni cap senyal que pressuposi que allà hi va haver cap edifici. Però la península del Norfeu es va convertir, anys després que el temple en desaparegués, en terrenys de pastura i de cultiu de vinya. Això significa que, a més de la destrucció deliberada del temple i de l'ús posterior de les seves pedres per construir l'ermita i la torre de Norfeu, s'haurien de considerar els danys causats pel pas continu d'animals i les modificacions del sòl per plantar-hi ceps.

Una altra peculiaritat, encara

En el llibre *Les línies de Déu*, editat el 2019, s'exposa una hipòtesi geogràfica-històrica difícil de resumir en poques paraules. Bàsicament, tracta de la descoberta d'unes línies invisibles que travessen tot el Principat, i del sorprenent objectiu que s'amaga al darre. El seu traçat comença a Banyuls de la Marenda, al Rosselló, i acaba a Culla, a l'Alt Maestrat. Si es fan visibles, la unió d'aquestes rectes forma una enorme figura geomètrica que fa pensar molt en la càbala jueva. Aquestes línies travessen exactament pel cim diversos indrets que van ser patrimoni, entre els segles XII i XIV, dels monjos de l'orde del Temple. En el llibre es documenten aquells llocs i s'explica com els templers, durant anys, els van

anar adquirint, permutant-los per altres propietats o rebent-los en donació. La finalitat de voler-los controlar no era precisament la que ja se sabia, que era generar recursos diners per ser enviats a Terra Santa per mantenir l'orde, sinó una de ben diferent. Les connotacions sagrades d'aquests llocs, com que el Temple era un orde religiós i militar però amb un rerefons místic, són molt suggeridores. Es pot visualitzar aquesta figura a: <https://www.ramonprior.com/lesliniesdedeu/kmz>.

Doncs bé, un dels vèrtexs d'aquesta figura coincideix exactament amb el puig d'en Mamet. Les implicacions de tipus esotèric que es donen en aquest lloc són presumiblement certes, per bé que teòriques. No obstant això, tot i que tenen un encaix difícil en aquesta hipòtesi, solucionen una de les qüestions: donen resposta al fet que els primers constructors grecs no escollissin la ubicació de l'actual torre de Norfeu, que té més altura i visibilitat, abans que la del puig d'en Mamet, que queda per sota. Senzillament, el primer lloc no tenia el caràcter màgic del segon.

Conclusió

Tots els arguments presentats, si es consideren per separat, són poc concrets i fàcilment refutables. Tanmateix, crec que hi ha prou elements de judici per resoldre satisfactòriament els dubtes sobre l'origen dels topònims *Norfeu* i *Mamet*, i per proposar que el lloc on realment estava edificat el desaparegut temple d'Afrodita era al puig d'en Mamet, al cap Norfeu de Roses.

>> Vista aèria del cap Norfeu, amb el puig d'en Mamet (encerclat). (Foto: BIOSCICAT)